

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Första kammaren.

Nr 31.

Tisdagen den 29 april.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Hans excellens herr statsministern **Trygger**, som anmält, att han komme att vid detta sammanträde besvara herr Lindhagens interpellation angående en svensk aktion i fredsfrågan, erhöll ordet och yttrade: Herr talman, mina herrar! Med kammarens tillstånd har herr Lindhagen under anförande av vissa skäl till mig framställt följande tre frågor:

Ang. en svensk aktion i fredsfrågan.

1. Anser regeringen icke, att på grund av tidsläget fredsfrågan är en synnerligen aktuell angelägenhet i alla länder och att sålunda en aktion även från svensk sida i densamma är en plikt och i varje fall ännu mer eller åtminstone lika mycket av förhållandena påkallat som en uppslutning kring försvarsfrågan?

2. Håller regeringen icke före, att tiden därför nu bör vara inne för krav och arbete från alla länder och således även från vårt lands sida för folkförbundets omvandling till ett verkligt nationernas förbund?

3. Föreställer sig regeringen icke, att regeringarna och således även den svenska, för att bliva besjälade av fredsfrågan och kunna möta svårigheterna, behöva det mäktiga stödet i respektive länder av den allmänna meningen och ett av den inspirerat folkprogram för en sådan omgestaltning av folkförbundet, som ovan sagts, samt att tillkomsten av en sådan mening och ett dylikt program bör vinna uppmuntran även av regeringsmakten?

Vad den första frågan angår, kan jag förklara, att regeringen är fullt medveten om fredens oerhörda betydelse för en lycklig samhällsutveckling i de särskilda länderna. Att denna uppfattning delas av alla partier inom vårt land, ja så gott som enhälligt av det svenska folket, framgår av den opartiska och obrottsliga neutralitet, som Sverige under de största svårigheter upprätthöll under världskriget. Även under den tid av oro och bekymmer, som mot förmodan alltjämt fortvarit efter fredssluten, har man från svenskt håll städse haft för ögonen att, så långt vårt inflytande räckt, söka bidra till skapandet av ett av solidaritetskänsla och fredskärlek buret förhållande mellan staterna. Med rent samvete kunna vi därför göra gällande, att i vad på oss beror fredens intressen i allo tillvaratagits, men samtidigt måste vi med resignation erkänna, att världssituationen alltjämt innebär stora faror även för de mest fredsälskande nationer. Det är på grund härav som vår försvarsfråga trots våra fredssträvanden icke förlorat sin aktualitet utan jämsides med dessa måste bli föremål för den största omsorg från alla dem, för vilka hoppet om fredstankens slutliga seger skulle sakna värde, om Sveriges rikets integritet eller oberoende dessförinnan skulle gått förlorat.

Beträffande därefter den ärade interpellantens andra fråga, om regeringens ställning till spörsmålet om folkförbundets omvandling till ett verkligt nationerförbund.

Ang. en
svensk aktion
i fredsfrågan.
(Forts.)

nernas förbund, så har jag så mycket lättare att besvara densamma, som de betänkligheter, jag hyste mot Sveriges förutsättningslösa inträde i förbundet, hade sin grund i förbundsavtalets bestämmelser, vilka enligt min mening kunde befaras medföra, att den nya organisationen bleve endast till namnet ett nationernas förbund. Interpellanten synes nu själv erkänna riktigheten av sistnämnda uppfattning, då han ifrågasätter, om icke tiden vore inne att arbeta för att förbundet bleve ett verkligt nationernas förbund. Icke blott den nuvarande regeringen utan även föregående regeringar hava arbetat i denna riktning alltsedan vårt inträde i förbundet, och jag kan ge den ärade interpellanten den försäkran, att icke någon som helst tanke på att ändra denna politik förefinnes hos den nuvarande regeringen.

Av vad jag nu anfört framgår svaret på interpellantens tredje fråga, i vad densamma avser behovet och fördelen av att stödja sig på en allmän folkmening vid arbetet för folkförbundets omgestaltning i fredsbevarande syfte. Regeringen besvarar denna fråga med ett obetingat ja. Då däremot interpellanten frågar, om icke ett av den allmänna meningen inspirerat folkprogram i folkförbundsfrågan bör vinna uppmuntran även av regeringsmakten, kan jag icke utan vidare besvara denna fråga. Allt beror nämligen därpå, vad programmet i fråga skulle komma att innehålla, och vad detta närmare innehåll angår håller jag före att det är lämpligare, att de, som äro förtrogna med folkförbundet, dess organisation och dess verksamhet, inspirera den allmänna meningen, än att de åt densamma lämna initiativet till de förändringar i förbundsbestämmelserna, som betingas av folkförbundets idé och möjligheter att kunna bringas till utförande.

Herr Lindhagen: Jag får tacka statsministern för svaret, vilket kom oväntat tidigt. Jag är annars van vid, att svaren på mina interpellationer ofta komma sista sessionsdagen under riksdagen.

Interpellationen är ju i det närmaste föranledd av frånvaron uti regeringens försvarsproposition av uttalanden och ännu mera av direktiv i de frågor, som beröras av interpellanten. Man brukar säga, att det, varav hjärtat är fullt, därom talar munnen, men då det ej talats om dessa saker i propositionen, så befarade jag, att hjärtat ej var så fullt därav, att de kunde rycka upp i jämnbredd med och såsom kompanjon med försvarsfrågan, som regeringen, säkerligen från sin ståndpunkt sett, besjälad av de mest ideella synpunkter, framfört till debatt i landet. Men jag vill fästa statsministerns uppmärksamhet på, att det talas i första punkten av min interpellation om en *aktion* även från svensk sida. Det är ju enligt mångas mening ej nog med, att man vid sådana tillfällen som detta deklarerar, att vi naturligtvis sträva för freden, och vi ha rent samvete, och fredens intresse bevaka vi i högsta grad, så gott vi kunna. Frågan är här, om ej tiden är kommen för att nu göra en verklig aktion med lika mycken kraft från regeringsbanken i propositioner och utåt världen som i den proposition, som från regeringens sida har framlagts i försvarsfrågan, men därtill saknas ju alla aktiva ansatser.

På samma sätt är det med frågan om omvandling av Nationernas förbund till ett *verkligt* Nationernas förbund. Föregående regeringar ha arbetat därför, säger statsministern, och det är ingen tanke på att ändra denna politik, och det tror jag också, ty statsministern, som när frågan var före i riksdagen, var motståndare till anslutningen till förbundet, har ju blivit omvänd, och detta betyder dock ganska mycket såsom ett vittnesbörd om, att han numera vunnit ett ganska stort intresse för denna sak. Men även här gäller det den *aktiva* verkan för densamma, och denna utebliver likaledes.

På frågan om folkmeningens medverkan svarade statsministern ett obetingat ja. Men då interpellanten tillagt, att »tillkomsten av en sådan mening och

ett dylikt program bör vinna uppmuntran även av regeringsmakten», uttalade sig statsministern med större försiktighet, och det undrar jag ej på. Det beror på vad det är för folkmening och vad den framför, och det är väl riktigare, sade han, att personer, som äro förtroagna med folkförbundet, inspirera den allmänna meningen. Detta är ju ingenting annat än vad interpellanten fordrar, ty interpellanten frågar, om ej tillkomsten av en sådan mening och ett dylikt program kan vinna uppmuntran även av regeringsmakten, och en sådan uppmuntran kan ju ej äga rum på annat sätt än att regeringsmakten själv framlägger för denna folkmening någonting, som verkligen kan inspirera densamma. Det är detta framträdande inför folkmeningen, som totalt saknas från den svenska regeringsmakten och låtom oss säga även från alla andra regeringsmakter i folkförbundets Europa och för övrigt även från alla parlament.

Jag vill fästa uppmärksamheten på, att jag i år min plikt likmätigt väckt en cykel av motioner om folkförbundets fulländning genom vissa ändringar i dess grundlag, som jag tror äro moderat avfattade och som gå ut på syften, som ingen regeringsmakt borde kunna vilja motsätta sig. Men vad inträffade? Jo, oaktat att folkförbundets program är ett idéprogram, visserligen på många punkter mycket utvecklade och på vissa punkter saknande vad som borde stå där, så vanns det ej någon som helst anslutning från något parti inom riksdagen för denna sak. För avrustningens uppförande på folkförbundets idéprogram vunnos 45 röster i andra kammaren och 26 röster i första kammaren. Detta visar bäst, hur mycket folkmeningen behöver stödet av en regeringsmakt, som uppmuntrar den, ger den ämnen att diskutera. Genom att fortfarande dessa stora utrikespolitiska frågor förbli att vara en sekret regeringspolitik, som i lyckligaste fall överlämnas till privilegierade enskilda sammanslutningar att vid sidan av regeringen verka för saken, kommer folkmeningen att förbli ointresserad. Den kan ej ställa sig bakom en regering, och då får även den svenska regeringens ombud i Nationernas förbund i Genève ej att återopa annat än statsrådets instämmanden till något utrikesministrarnas diktamen till statsrådsprotokollet, förstärkt till äventyrs med utrikesnämndens för världsalltet obekanta opinion. Annorlunda är det ju, om en folkmening står bakom, om man kan säga, att det svenska folket har genom sin riksdag och även på annat sätt uttryckt, att den vill ha ett verkligt folkförbund. Och därtill fordras åtskilliga saker såsom en första framryckning. Då kan även ett svenskt ombud i Genève våga sig på att gå ett tuffjät längre än man nu under trycket av segerfredens makter, som lägga sin tunga hand över Nationernas förbund, vågar sig på där nere.

Sålunda: interpellationens befogethet är styrkt, men även dess hopplöshet vitsordad genom det nu lämnade svaret.

Emellertid betonade statsministern även någonting om varför försvarsfrågan nu måste framföras i första rummet och vad den gäller. Denna fråga har ju för dagen fått en särskild aktualitet i diskussionen genom det finansministerns anförande i Göteborg, som vi läst referat av i tidningarna i dag. Däri förklaras, att den svenska budgeten mycket väl tål 157 miljoner kronor i utgifter för försvarsändamål. Finansministern framhöll ungefär detsamma, som statsministern nu sade, att ett försvar, som bereder oss möjlighet att värna vår självständighet samt »skydda land och folk för krigets förödelse», det måste vi ha. På den frågan kunde ej svaret bli någonting annat än ett.

För min del kan jag ej undgå att betona, vilket förtvivlat läge den allmänna meningen kommer i genom sådana direktiv från regeringsmakten. Tänk, mina herrar, 157 miljoner tål den svenska budgeten att lägga ut på dessa enligt min mening så improduktiva ändamål, under det att man sparar på 500-kronorna för understöd åt fredsrörelsen. Och nu erkänner finansministern,

Ang. en
svensk aktion
i fredsfrågan.
(Forts.)

Ang. en
svensk aktion
i fredsfrågan.
(Forts.)

att vi mindre än förut hotas av anfallskrig från främmande makter, som vilja betvinga oss och lägga oss under sig. Den faran fanns ej förut heller, herr finansminister, ty under 110 år har den ej nalkats oss på något sätt, och den finnes ännu mindre nu, såsom finansministern riktigt anmärkte.

Vad har vårt neutralitetsförsvar egentligen utmärkt sig för under de 110 åren, då vi kastat ut pengar år ut och år in, under det att landets produktiva möjligheter fått slumra otillräckligt tillgodosedda under bördan av denna förfärliga uppoffring? Jo, ej annat än att då det verkligen kunde tjäna någonting till, så arbetades med kraft år 1855 för ett anfallskrig mot Ryssland, år 1864 för ett anfallskrig mot Preussen och Österrike, år 1905 för ett anfallskrig mot Norge och åren 1915 och 1916 för ett anfallskrig mot västmakterna. Man kan verkligen säga, att det svenska neutralitetsförsvaret åtminstone varit mångsidigt i sina innersta benägenheter.

Och hur var det jämväl i övrigt under världskriget med neutralitetsvakten? Neutraliteten var ej hotad till lands, men där hopade vi utgifter för att bevara neutraliteten. Men vår neutralitet var verkligen allvarligt kränkt på de öppna haven, i synnerhet av tyskarna men även av engelsmännen, som visserligen ej torpederade våra handelsfartyg, men förde in dem till sina hamnar och kvarhöll dem där otillständigt länge. Detta var krigets lag. Vår neutralitet var fullständigt kränkt just där ute. Amerika fann sig ej i detta, och det var en av de första förevändningarna för ett deltagande i kriget. Men vi funno oss däri, förmodligen därför, att vi hade en för liten flotta, och därav se herrarna, hur bra det är att ha en för liten flotta. Annars skulle vi naturligtvis ha förklarat krig åtminstone mot Tyskland, om vi verkligen hade varit den gamla svenska ärans män, men även mot England. Då hade ju vår neutralitetsvakt verkligen fullgjort det sista och stora mandomsprovet.

Herr finansministern betonade som sagt, att vi behövde bereda oss möjlighet att värna vår självständighet och skydda oss för krigets förödelse. Vad är det, som mest hotar oss med krigets förödelse? Jo, det är vår egen armé, som tvingar oss till krig på grund av en neutralitetskränkning, som till på köpet är särdeles osannolik. Men om någon stormakt skulle, i strid mot all erfarenhet under de 110 åren, vilja t. ex. sätta sig fast på Gotlands sydspets för att få en replipunkt för sin flotta, då skulle vi kasta oss in i krigets förödelse, därför att vi ha en armé, under det att, om vi ej hade denna armé, vi undgingo krigets förödelse, liksom skedde under världskriget trots neutralitetskränkningarna på öppna havet. Någon gång måste de omvärderas, dessa gamla tvångsföreställningar, som, det måste jag verkligen säga, den svenska överklassen överhopar sitt land med, därvid den tvingar in även de andra befolkningslagren mer och mer under sin hypnos och omöjliggör för oss att verkligen göra en av tidsförhållandena betingad framryckning mot fredsfrågan och folkförbundets omvandling till ett verkligt Nationernas förbund. Till och med det att införa i Nationernas förbundsakt frågan om avväpning i stället för minskning av rustningarna såsom ett mål motsatte sig den svenska riksdagen med stora majoriteter inom alla partier. Man sade: när det är så svårt att minska rustningarna, då skola vi väl ej sätta upp det, som är större, kravet på avväpning, på programmet! Man förstår ej, att det är två skilda saker. Minskning är ett omöjligt program för stormakter, men avrustning är ett program, som först kommer att väcka den allmänna opinionen, trots alla regeringars sekreta politik, att någon gång i tidens fullbordan befria världen.

Ang. vissa
jordfrågor.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **Ekeberg**, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Reuterskiölds interpellation angående vissa jordfrågor, erhöll nu ordet och anförde: Herr talman,

mina herrar! Med kammarens begivande har herr Reuterskiöld till mig framställt en interpellation i jordfrågan. Under formen av fyra särskilda spørsmål har den ärade interpellanten anhållit om uttalanden från min sida såväl angående detta ämne i allmänhet som beträffande några därtill hörande frågor av mera speciell innebörd.

Innan jag närmare ingår på ett direkt besvarande av interpellantens framställning, ber jag få erinra, att jag, sedan jag för ett år sedan tillträdde mitt nuvarande ämbete, redan vid två olika tillfällen haft anledning att i denna kammar uttala mig i jordfrågan. Vid slutet av fjolårets riksdag hade jag att besvara en av herr Lindhagen framställd interpellation, med vilken avsågs att ställa jordfrågan i hela dess vidd under diskussion; och vid senaste remissdebatten lämnade jag, därtill föranledd av en till mig riktad förfrågan, ett meddelande om de förslag i ämnet, vilka kunde förväntas bliva av Kungl. Maj:t förelagda årets riksdag. Vid besvarandet av herr Reuterskiölds interpellation kan jag i mångt och mycket hänvisa till vad jag sålunda tidigare anfört; jag har icke funnit någon anledning att ändra eller återtaga mina föregående uttalanden och skall nu icke belasta protokollet med att upprepa dem.

Den ärade interpellanten spørjer först om min och regeringens uppfattning av jordfrågan såsom politisk fråga. När interpellanten i detta sammanhang framhåller, att vid jordfrågans behandling samhället självt alltid måste framstå såsom det huvudsakliga och dess intressen främst iakttages, så kan jag till fullo instämma med honom, om han, såsom jag antager, därvid underförstår, att samhällets intressen aldrig kunna i sanning tjänas utan att skyldig hänsyn tages även till den enskilde medborgaren. Men då interpellanten för egen del bestämmer jordfrågan såsom »frågan om bästa sätten att bevara den svenska jorden åt så många svenska brukare som möjligt under den personliga äganderättens ansvar och å tillräckligt stora områden», så kan jag visserligen instämma med honom såtillvida som jag finner en strävan i den av interpellanten angivna riktningen behjärtansvärd, men jag kan icke gå in på, att interpellanten därmed uttömmande berört jordfrågans hela innehåll. Skulle jag för egen del våga försöket att i korthet karakterisera jordfrågan, skulle jag i största allmänhet vilja uttrycka mig så, att denna fråga såsom politisk fråga — i den mening interpellanten synes fatta sistnämnda uttryck — i själva verket nu såsom alltid är hela det vittomfattande spørsmålet, vilka åtgärder, icke blott i egentlig lagstiftningsväg utan även på andra områden och särskilt det ekonomiska, från statsmakternas sida kunna anses påkallade för att främja det syftet, att den svenska jorden så disponeras och handhaves, att den lämnar det rikaste utbytet samtidigt som den bereder landets befolkning, såsom helhet betraktad, de i socialt hänseende gynnsammaste förhållanden. Vilka för närvarande aktuella lagstiftningsfrågor jag anser falla inom denna ram, skall jag i det följande något närmare angiva.

Att jag delar interpellantens mening, att jordfrågan icke får snedvridas genom att behandlas allenast som en »juridisk-teknisk» lagstiftningsfråga, behöver jag, efter vad jag sagt, knappast tillägga. Vad angår det utrymme, som bör tillmätas lagstiftningen, då det gäller att gå från ord till handling, har även jag uttalat den uppfattningen, att skapandet av lagar och institutioner icke bör ställas i förgrunden såsom det snart sagt enda väsentliga. Jag upprepar i dag, vad jag framhöll i fjol, att jordfrågan i mycket är en ekonomisk fråga; att alla reformer på detta område måste bliva av ringa värde, om förutsättningarna saknas för den enskilde jordbrukarens förmåga att själv sörja för sitt uppehälle och sitt oberoende. Jag delar interpellantens uppfattning, att »juridisk-tekniska» medel här båta föga, om man härmed förstår formella eller kanska formalistiska försök att kringgå problemens realitet. På detta som på andra områden

*Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)*

Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)

får lagstiftningstekniken endast vara ett medel, icke ett självändamål. Den representerar formen, ej innehållet. Delvis spänner, såsom nämnts, jordfrågan över andra fält än den egentliga lagstiftningens. Men lika visst som hithörande frågor på viktiga punkter sammanhånga med vår rättsordning och innebära krav på jämkningar av hittills gällande rättsregler, kan lagstiftningens medverkan icke undvaras. Jag vågar emellertid på det bestämdaste försäkra, att från regeringens sida ingen strävan skall förspörjas att stifta lagar för lagskrivandets egen skull utan regeringen fastmera, sin plikt likmätigt, omsorgsfullt och efter bästa förmåga prövar vad den vill i sak, innan den skrider till handling.

Vid den prövning av dessa frågor, regeringen under det gångna året haft att företaga, har det i första hand gällt att uppgöra en allmän plan för den legislativa behandlingen. Det må lämnas därhän, huruvida en samtidig lösning av hithörande spörsmål vore önskvärd; den ligger i alla händelser icke inom möjlighetens gränser. Även om uppgiften begränsas till de ämnen, vilka redan den dag som är äga aktualitet, mötes man av alltför många svårlösta problem. Här blir följaktligen en gradering nödvändig så att de spörsmål först komma i fråga, som antingen äro av mera grundläggande natur eller ock av mera trängande beskaffenhet. Ehuru det uppenbarligen är önskvärt, att reformerna, även om de måste ske undan för undan, dock icke vidtagas i sådan ordning, att ett och samma mera begränsade lagstiftningsområde det ena året efter det andra underkastas förändringar, kan icke ens sådant helt undvikas. En viss fråga som utgör en detalj i ett större komplex, kan vara så brådskande, att varje uppskov måste undvikas, oaktat hela komplexet om ett eller annat år kan väntas bliva föremål för ändrad lagstiftning. En provisorisk lösning måste då tillgripas. Såsom färska exempel härpå kan jag åberopa den nyligen av riksdagen antagna lagen om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län och det på riksdagens prövning beroende förslaget till en betydelsefull detaljändring av den gällande stadsplanelagstiftningen.

Bland de på förevarande område diskuterade spörsmålen kan man, om man så vill, särskilja tre huvudgrupper, ehuru det icke kan förnekas, att gränserna dem emellan äro i viss mån flytande. En huvudgrupp omfattar de spörsmål, som närmast gälla redan befintliga lagars och institutioners anpassning efter nyare tiders förhållanden och önskemål. Bredvid denna huvudgrupp har man å ena sidan sådana frågor, där det gäller att påverka utvecklingen på ett genomgripande sätt, så att den ledes över mot helt nya mål, och å andra sidan sådana frågor, som avse åtgärder i syfte att hindra utvecklingen att taga banor, vilka av en eller annan anledning icke anses önskvärda.

Jag vill nu dröja något vid den förstnämnda av dessa grupper. På lagstiftningens område, lika väl som annorstädes, bjuder klokheten att icke för planer på nyanläggningar eftersätta det nödiga underhållet. Det gäller här som alltid att icke av intresset för de mål, vilka man skymtar långt framför sig, förledas att underskatta dagens krav. Fäster man alltför oavlåtligt sina ögon på framtiden, kan man löpa den risken, att man glömmer att tillräckligt sörja för den eller de generationer, som hava att vandra vägen dit. Interpellationens ordalag kunna möjligen giva anledning till den uppfattningen, att den ärade interpellanten i viss mån fallit för denna frestelse. Jag tänker härvid särskilt på interpellantens omsorg om äganderätten såsom den lyckligaste formen för jordinnehav. Ehuru jag därutinnan i mycket kan dela hans uppfattning, är jag dock ingalunda beredd att instämma med honom, om han verkligen skulle mena, att vi nu endast hava att sträva efter äganderätt och därför alldeles kunna bortse från de med styrka framförda kraven på en ändrad *arrendelagstiftning*. Huru det hela än må utveckla sig, måste man ju dock räkna med, att ar-

rendeinstitutionen kommer att bestå under långliga tider framåt. Frågan om denna lagstiftnings reformerande är för närvarande inom justitiedepartementet föremål för ett allsidigt övervägande.

I samband därmed anser jag vidare böra komma under omprövning de från vissa håll framförda kraven på en för hela landet gällande *lagstiftning mot vanhävd och åbyggnaders förfall*.

En annan till den förstnämnda gruppen hörande fråga, vars synnerliga vikt jag vid flera tillfällen haft anledning framhålla, är den, som angår *jorddelningslagstiftningen*. Då denna frågas lösning utgör en förutsättning för att de jordbruksfastigheter, som tid efter annan tillskapas, med större säkerhet skola kunna beräknas fylla måttet med avseende å bärkraft och lämplig avpassning, kan denna frågas brådslande natur knappast överskattas. Med hänsyn till de grundliga förarbeten, vilka blivit utförda, är det min förhoppning, att förslag i detta ämne skall kunna föreläggas nästa års riksdag. Åtskilliga viktiga spörsmål komma att i samband därmed få sin lösning. Jag erinrar nu blott om den s. k. ensittarlagens och den av mig under remissdebatten berörda relaxationslagstiftningens beroende i vissa hänseenden av den allmänna jorddelningslagstiftningen.

En till samma grupp hörande sida av jordfrågan, som med snaraste kräver en ändamålsenlig reglering, har avseende å den alltjämt fortgående *upplåtelsen åt enskilda av jord i allmän ägo*. För att främja egnahemsbildningen och det mindre jordbruket gör det allmänna, särskilt kronan, årligen stora uppoffringar, och det är då naturligt, att garantier skola eftersträvas för att dessa uppoffringar icke må vara förgäves. I syfte att tillmötesgå detta och vissa andra berättigade önskemål har Kungl. Maj:t framlagt det förslag till lag om återköpsrätt till fast egendom, som för närvarande är beroende på riksdagens prövning.

Upplåtelse av i allmän ägo varande jord är i avsevärd utsträckning ägnad att tillfredsställa den jordhunger, varom så mycket talats under senare år. Måhända har sistnämnda företeelse stundom i det allmänna föreställnings sättet antagit något överdrivna proportioner. I allt fall torde man få räkna med, att denna längtan till jorden växlar i omfattning och styrka alltefter tillgången till andra förvärvskällor. Företeelsen i fråga har föranlett jordkommissionen och nu senast även interpellanten att förorda lagstiftning i syfte att öppna möjlighet till *tvångsförvärv av jord i enskild ägo*. Dessa projekt falla enligt min mening inom den av mig omnämnda andra gruppen av önskemål, vilka kunna betecknas såsom åsyftande att på ett mera påtagligt sätt leda utvecklingen över i nya banor. Jag framhöll redan under fjolårets interpellationsdebatt såsom min åsikt, att åtgärder i nu antydd riktning icke kunna, åtminstone för närvarande, anses påkallade av ett verkligt behov, och jag kan nu i det hänseendet inskränka mig till att åberopa vad jag då yttrade. Vad nu särskilt angår interpellantens uttalanden, måste jag bekänna, att jag haft svårt att med ledning av interpellationen komma till klarhet, hur interpellanten tänkt, att man lämpligen skulle gå till väga för att, såsom han förordar, förvandla jord till enskild personlig egendom även där ingendera parten för tillfället önskar något sådant.

När jag sålunda ställer mig tillsviðare avvisande mot tanken på en social expropriation av antytt slag, ledes jag bland annat av den uppfattningen, att jordhungern kan tillfredsställas därförutan. Utsikterna att på *frivillighetens väg förvärvad jord* för ändamålet synas icke ringa. Vidare förfogar ju det allmänna över betydliga jordtillgångar; jag vill i detta sammanhang erinra om de planer, som upprepade gånger och nu senast från riksdagens sida framförts, att använda ecklesiastisk jord till bildande av mindre, självständiga jordbruk.

Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)

Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)

Innan jag lämnar detta ämne vill jag framhålla, hurusom *fideikommissfrågan* därmed äger ett visst samband, såtillvida som fideikommissjorden, därest den frigöres från fideikommissnaturen, väl kan tänkas i icke ringa utsträckning lämpa sig för bildande av smärre jordbrukslägenheter. Fideikommissfrågan hör, oavsett detta, enligt min uppfattning till de frågor, vilka snarast tränga till sin lösning.

I viss mån besläktat med tanken på den s. k. sociala expropriationen är det av interpellanten framförda uppslaget, att man skulle *ålägga industriföretag å landsbygden att åt sina arbetare tillhandahålla jord för egna hem*. Från en lagstiftning av sådant innehåll anser jag mig böra avråda. Det torde vara tillräckligt att framhålla, hurusom en sådan anordning skulle vara ägnad att mellan arbetsgivare och arbetare öka det ömsesidiga beroendet och därmed framkalla nya friktionsanledningar av för båda parterna föga önskvärt slag. Härtill komma de svårigheter, det säkerligen skulle möta att giva anordningen en tillräckligt uttömmande och i övrigt tillfredsställande legislativ utformning. Det må tillåtas mig uttala den förmodan, att den ärade interpellanten själv vid närmare eftersinnande skall finna projektet gömma på alltför många vanskligheter för att lämpligen böra upptagas till genomförande.

Till sist ber jag att med några ord få beröra även den tredje gruppen av de aktuella frågorna på det förevarande området, avseende åtgärder av företrädesvis prohibitiv karaktär. Att dylika frågor, i den mån åtgärderna verkligen äro behövliga, i allmänhet måste anses brådskande, ligger i sakens egen natur. Såsom ett önskemål, vilket inom vidsträckta kretsar omfattats med livligt intresse, har länge framstått att söka *bevara den odlingsdugliga marken åt jordbrukets verkliga idkare*, eller, såsom det stundom uttryckts, att bevara jorden åt bönderna. Jag behöver här icke ingå på de svårigheter, som äro förbundna med ett definitivt ordnande av denna fråga; de torde vara av alla partier kända och erkända. De missförhållanden, vilka på sina håll uppkommit genom bolagens jordförvärv, hava framkallat en provisorisk förbudslagstiftning, med vilken man sökt förebygga ett vidare utbredande av dessa olägenheter. Enighet torde råda om nödvändigheten att på denna punkt komma till ett avgörande. Detta kommer då att gälla icke blott frågan om villkoren för bolags och andra juridiska personers jordförvärv utan även de närstående spörsmålen om s. k. *bulvanlagstiftning* och *åtgärder mot osund spekulation i jordbruksfastigheter*.

Vad särskilt angår frågan om lämpliga medel mot osund fastighetspekulation, har interpellanten såsom botemedel däremot föreslagit, att man skulle försvåra frivillig försäljning i spekulationssyfte av jordbruksfastighet genom att, därest fastighet tidigare än t. ex. två år efter dess förvärvande ånyo frivilligt försålles, medgiva den, från vilken fastigheten först förvärvats, en oförytterlig rätt att återköpa densamma efter värdering oberoende av senaste köpeskillingars storlek. Såsom en annan möjlighet har interpellanten angivit att stadga en avsevärd förhöjning av lagfartsstämpeln vid dylik förnyad försäljning före viss tid efter förvärvet. Emot dessa förslag, av vilka jag icke anser mig kunna förorda någotdera, kan bland annat anmärkas, att de synas mig lida av det väsentliga felet att skapa allför stela och rigorösa former, som utan möjlighet till sovring skulle sträcka sina verkningar även till fullt legitima fastighetsaffärer. Behöves för närvarande något medel mot osund fastighetspekulation, är jag böjd att antaga, att det rationellaste medlet ligger i sådana stadganden, som förhindra fastigheters utnyttjande på ett sätt, som leder till deras utarmning; i detta hänseende hänvisar jag till 1923 års skogsvårdslagstiftning samt till vad jag yttrat om en eventuell vanhävdslagstiftning.

Vad slutligen angår den ärade interpellantens förslag, att särskilda bestämmelser borde införas till *motverkande av tomtbildning å landsbygden på jord-*

brukets bekostnad, ber jag få framhålla, att, i den mån tomtbildningen kan anses tarva reglering även ur nämnda synpunkt, denna fråga måste anses ingå såsom en detalj i den stora på dagordningen stående frågan om ny skiftes- och byggnadslagstiftning; att utbryta denna detaljfråga ur dess naturliga sammanhang och upptaga densamma till särskild behandling anser jag icke böra komma i fråga, och detta desto mindre som, såvitt jag har mig bekant, något mera trängande skäl för en dylik åtgärd icke har anförts.

I mitt anförande under remissdebatten meddelade jag, att regeringen hade under övervägande ett lagförslag, som skulle öppna möjlighet för lantmannen att i enkla och praktiska former belåna sin spannmål i det egna magasinet utan någon besittningsöverlåtelse. Ehuru detta lagstiftningsärende ej har direkt samband med de av interpellanten berörda lagfrågorna, skall jag tillåta mig nämna, att ett förslag till lag om viss panträtt i spannmål, avsett att tjäna nyssnämnda syfte, numera utarbetats och för närvarande är föremål för lagrådets granskning.

Herr Reuterskiöld: På samma gång som jag ber att få till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framföra min tacksamhet för det svar, som han nu behagat lämna på min interpellation av den 23 januari, skall jag be att få säga ett par ord i anledning av svaret.

Svaret innebär, såvitt jag förstår, att den farhåga, som delvis låg bakom den interpellation jag framställde, har blivit besannad. Det händer understundom, att man ej ser skogen bara för trädens skull, och jag är rädd för, att det svar, som här har kommit, väl har tagit sikte på alla träden i skogen, men ej sett skogen själv.

Herr statsrådet har i sitt svar erinrat om, att han redan två gånger har uttalat sig i frågan: en gång vid förra riksdagen och en gång vid senaste remissdebatt. Vid förra riksdagen vill jag erinra mig, att herr statsrådet, som nyss hade kommit till sin funktion, sade, att det var litet svårt att giva några bestämda riktlinjer som svar på de frågor, som då gjordes, och där jag ju för min del icke var frågeställaren. Vid remissdebatten inlät sig herr statsrådet på en ganska omfattande och grundlig utredning om vad regeringen och departementet i detta avseende höll på med eller ämnade sysselsätta sig med och hur långt dessa olika frågor hade fortskridit, men jag saknade — jag kunde ju ej förra riksdagen begära det — just den ledande tanken, den tråd, som jag hade hoppats, att man där skulle kunna finna.

När interpellationen framställdes, var ännu icke regeringens förslag i försvarsfrågan framlagt, och jag kunde då hysa den förhoppningen och tanken, att liksom det hade uttalats, att regeringen skulle taga ledningen i vår försvarsfråga till dess lösning — en ledning, som jag med stor glädje skulle hälsat, då den kommit från en konservativ riksregering — denna konservativa riksregering även borde begagna sin ställning, sitt inflytande, sina resurser för att taga en positiv ledning också i den viktiga fråga, som för vårt folks och vårt lands utveckling är en av de mest betydelsefulla, sedan den yttre säkerheten blivit garanterad, nämligen just vår jordfråga. Då jag tror, att hela vår jordfrågas lösning först och sist hänger på, att en regering tager hand om den och går i spetsen, angivande riktlinjerna icke blott i detaljer, icke blott rörande vissa olika lagstiftningskomplex, utan i det stora hela, så hade jag ansett det vara önskvärt och lyckligt, om den frågan blivit omhändertagen just av en konservativ regering. Det är alldeles uppenbart, att en regering av ett annat kynne och av en annan färg icke skall underlåta att taga den frågan under behandling, icke skall underlåta att söka andra riktlinjer för dess lösning, och man behöver ju i själva verket icke ha någon lång riksdagserfarenhet för att veta, och förstå, att de initiativ, som komma från regeringshåll, de förslag, som därifrån

*Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)*

Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)

framläggas, bliva mer eller mindre avgörande. Vare sig de bifallas eller avslås, så komma de i varje fall att inverka på utvecklingen och gestaltningen av meningarna i högsta grad. Jag hade då hoppats och trott, att den fråga, som jag anser vara en av de viktigaste skulle bliva på det sättet i koncentrerad form upptagen av regeringen. Det var en sådan förhoppning, som dikterade min första fråga, då jag i denna framställde spörsmålet, hurudan statsrådets och regeringens uppfattning av jordfrågan som politisk fråga var.

Herr statsrådet har nu svarat, att han icke riktigt kan dela min uppfattning angående denna frågas innebörd, utan han ställer den vida större. Han ställer jordfrågan såsom politisk på ett mera vittomfattande plan än min korta inledning givit vid handen, och den definition eller den beskrivning, som herr statsrådet gav av frågan, är ju så omfattande, att det i själva verket icke kan sägas annat, än att den egentligen omfattar all svensk inrikespolitik, ty den kommer mer eller mindre att beröra alla frågor. Tager man frågan på det sättet, som herr statsrådet gjorde, komma så gott som alla politiska frågor att beröras. Jag tror emellertid, att det är så gott som alldeles nödvändigt, att det konservativa Sverige, det Sverige, som vill en utveckling på det bestående grund, tager sikte på äganderätten såsom utgångspunkt. Därmed menar jag icke, att icke också arrendelagstiftningen bör ges ett mycket starkt och livligt fortsatt beaktande. Det är alldeles givet, och det är en sak, som för mig är så självklar, att jag icke ens anser mig här behöva beröra den. Men då det gäller frågan om utvecklingen, frågan om vad som skall komma, icke frågan om en blott och bar anpassning dag efter dag av gällande lagstiftning rörande ett förhållande, vilket såsom arrendeförhållandet måste allt fort komma att bestå även i vårt land, till de faktiska behoven av förbättring, utan frågan om att leda utvecklingen in på en bana, som man anser vara för land och folk nyttig och lycklig, då tror jag man ändå får lov att gå litet längre än vad herr statsrådets svar givit vid handen. Då måste man taga sikte på att skapa nya jordbruk, nya fastigheter, nya ägare i största möjliga utsträckning till Sveriges jord.

Därmed är jag inne på den fråga, som för mig varit den väsentligaste och som jag hade tänkt, att statsrådet möjligen skulle taga sikte på och gå närmare in på. nämligen frågan om jorden i de juridiska personernas händer, i de icke fysiska innehavarnas händer, vilket är detsamma som frågan om själva vårt äganderättsbegrepp. Herr statsrådet hade litet svårt att förstå, när jag i min interpellation på ett ställe talade om, att jorden i vissa fall måste förvärfvas eller bör förvärfvas av staten för att överlämnas till enskild äganderätt, även om parterna icke skulle vilja det. Jag kan förstå en sådan svårighet, jag kan förstå, att det åtminstone skenbart icke skall vara så lätt att se, vad det kan ligga för mening däri, särskilt om man går ut ifrån, att det gäller de enskildas intresse, det gäller, att man alltid skall hjälpa dem, som stå i beroende, och om man ser saken ur deras synpunkt. Men för mig ställer sig saken icke alls i första hand så, utan för mig ställer den sig så, att det för hela vår utveckling, för hela vårt lands framtid är en fara, när jorden överhuvud taget går över i juridiska personers händer, för andra ändamål än där dessa, särskilt i bolagsform, äro en nödvändighet och en nyttig företeelse för vår industris framdrivande, för vårt industriella livs utveckling. Där behövs det, och där måste det finnas. Men när dessa juridiska personer övergå till att slå under sig jordegendomar att brukas även för ändamål, där i stället den personliga insatsen, den personliga äganderätten bör vara gällande, där anser jag, att samhället har så starkt intresse att ingripa, att samhället verkligen bör göra det. Jag anser icke heller, att detta står i strid med gällande expropriationslagstiftning. Herr statsrådet vet fullväl och bättre än jag, att expropriationslagstiftningen också talar om rätt för kommuner att få expropriera bostadsmark i stations samhällen och dylika, när detta anses vara ett samhälle-

ligt intresse. I dessa fall talar samhällsnyttan för att kommunerna få övertaga jorden och sedan överlåta den till enskilda innehavare, antingen med tomträtt eller med äganderätt. Där har staten ur bostadssynpunkten, ur samhällsbyggnadens, stationssamhällsbyggnadens eller den primitiva stadsbyggnadens synpunkt, givits en mycket stark maktfullkomlighet. Men när det gäller att bevara den svenska jorden för det enskilda brukandet under den personliga äganderättens ansvar, då tvekar man, och då förefaller det mig, som om man gömde sig bakom den enda frågan, huruvida man skall hjälpa den enskilde arrendatorn eller den, som sitter på jorden med nyttjanderätt, där han är i mindre goda omständigheter, och ser hela problemet uteslutande ur den synpunkten. Men man kommer alltid till sist tillbaka till den viktiga frågan, hur man skall kunna bevara dessa egnahemsjordbruk, dessa smålängheter, som skapats, och förhindra, att de i själva verket bli objekt för spekulation. Om någon fått äganderätt och besitter jorden, kan han naturligtvis återigen avhända sig den, och hela cirkelgången är färdig igen, så länge nämligen de juridiska personerna eller bolagen, för att taga ett enklare uttryck, ha möjlighet att förvärva och *besitta* jordbruksfastighet. Tar man bort *denna* rätt och inriktar man lagstiftningen på att — icke omedelbart men successivt — förhindra en sådan utveckling eller kanske snarare förhindra en utveckling bakåt mot ett sådant sakernas tillstånd, då har man en bestämd linje att följa och vet, vart man vill komma. Man får i de särskilda fallen laga efter lägligheten, om rättelse behövs och det föreligger fara för samhället, att jordbruket ej skall bestå. Man löper då icke heller risken att då den enskilde fått sin lilla lägenhet han sedan skall spekulera och sälja den, så att jorden går tillbaka i de juridiska personernas, bolagens ägo. Men naturligen ligger häri icke, att om en arrendator av den jord, som avhändes bolagen, icke vill för egen del förvärva den, han därför skulle vika för en ny man — tvärtom kan han kvarsitta som arrendator hos staten och övergången till privategendom uppskjutes till lämplig tidpunkt: det blir alltid en praktisk tillämpningsfråga som ej får behandlas såsom principiell. Principen är blott, att jorden som jord ej får finnas hos bolagen.

Jag kan för min del icke se annat än att om man vill komma fram, så måste man verkligen på allvar taga upp frågan, huruvida jorden såsom föremål för jordbruk skall få samlas i opersonliga ägares händer. Detta sammanhänger med det andra spörsmål, som ligger bakom min interpellation och som jag önskat få belyst av herr statsrådet, nämligen frågan om vad äganderätten i själva verket praktiskt betyder. Vill man uttunna äganderätten till att vara någonting rent formellt, till att betyda, att man godtyckligt kan förfoga över en sak, som man har, så kan visserligen detta äganderättsbegrepp göras gällande med avseende å lösa saker, gentemot lösöre, men det förefaller mig alldeles oförenligt med hela den svenska uppfattningen och med hela den svenska utvecklingen att överföra ett sådant formellt äganderättsbegrepp också till jorden. Där svara i själva verket rätt och plikt mot varandra, och jag kan för min del icke se annat än att den rätten och den plikten äro ovillkorligen förbundna med personlig äganderätt. De sakna i själva verket subjekt, om det icke finns ett *personligt* sådant. När man betraktar marken som byggnadstomt, som underlag för fabriker och anläggningar, ställer sig saken annorlunda, men när man betraktar den som föremål för jordbruk och jordbruksnäring, då blir otvivelaktigt förhållandet, efter mitt sätt att se, ett annat. Tager man sikte på detta, förefaller det mig, som om man skulle på en för samhället lyckosam väg kunna leda utvecklingen utan att man behöver komma till något slags revolutionärt resultat. Herr statsrådet har å andra sidan ställt i utsikt till exempel en vanhävdslagstiftning och dylikt. För mig står detta i själva verket som en motsägelse till den linje, som jag skulle vilja anse som den riktiga. All offentlig kontroll över enskildas sätt att förvalta och sköta den jord, som medföljer äganderätten till den, är i stort sett en

Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)

Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)

motsättning, en motsägelse till äganderätten själv i dess reella mening, och en sådan lagstiftning, som herr statsrådet här ställt i utsikt eller förklarat sig delvis vilja gå in för, förefaller mig stå alltför starkt i strid med det personliga moraliska ansvaret för den jordegendom man har. Skall man ställa denna under statskontroll och på så sätt gå vidare, så tror jag inte man är inne på lyckosamma vägar. Men om man inte hindrar att låta jorden bli ett värdeobjekt, som går ur hand i hand, liknande aktier, obligationer eller dylikt, då finns ju ingen annan väg att gå för att motverka detta än den, som statsrådet här pekat på.

Mig förefaller det överhuvud taget, som om det vore viktigast, att man i dessa frågor snart och ju snarare dess bättre finge en bestämd princip, ett bestämt mål i sikte, som man kunde följa, och det finns ingen närmare till att uppställa och formulera ett sådant än en regering. Gör en konservativ regering det icke, ja, då kommer en annan att göra det och riktlinjerna kunna sedermera knappast rubbas. Detta har kommit mig att tro, att min interpellation, fastän framställd i kanske nog så ofullkomlig form, likväl skulle kunna utgöra en anledning för regeringen att övergå från att bara betrakta detaljerna till att också se frågan i dess stora och hela sammanhang. Här har visserligen statsrådet talat om, att man måste se den i dess sammanhang, men statsrådet har icke närmare angivit, vari detta sammanhang skulle bestå. Statsrådet talade om »jordhungern» och trodde, så vitt jag förstod, att denna »jordhunger» var ett av de motiv, som framkallat de förslag, jag vill själv icke kalla dem förslag, fastän statsrådet hedrade dem med det namnet, utan kanske de frågor snarare, som jag här ställt. För mig är denna »jordhunger» i själva verket icke existerande. Det är icke de enskildas behov av att få jord, som jag i första rummet velat beakta. Jag menar, att i vårt land får var och en försöka försörja sig på sätt han kan, själv skaffa sig det arbete eller den jord han behöver, och de medel, som härför erfordras, även om staten härvid kan och bör hjälpa och stödja. Men det är samhällets intresse av att jorden icke samlas på ett fåtal händer, som är det väsentligaste.

Herr statsrådet talade också om att de båda punkter, som jag hade framhållit såsom medel mot en osund fastighetsspekulation, icke kunde annat än avvisas, därför att de innebure alltför stela och rigorösa former. Så är det väl dock i varje fall, att man, då man först framkastar ett förslag, icke kan hava det genast utformat på ett sådant sätt, att det icke kan göras mycket starka och väsentliga invändningar däremot. Men själva tanken att förhindra, att fastigheterna bli spekulationsobjekt, som till sist få alltför höga taxeringsvärden, att förhindra att de gå såsom lösören ur hand i hand och icke hava den fasta karaktär, som de borde hava, att tillbakahålla den tendensen synes mig vara av den största betydelse.

Jag har också ett par ord att säga med anledning av vad herr statsrådet nämnde angående industriföretags ifrågasatta skyldighet att skaffa sina arbetare egnahem. Statsrådet sade, att den legislativa utformningen skulle bli svår, och herr statsrådet antog, att jag för min del vid närmare eftertanke också skulle anse det omöjligt att utföra. Jag tillåter mig emellertid påstå, att det rakt icke är omöjligt och att min uppfattning i den punkten alls icke blivit rubbad. Någon anledning att gå in på huru detta skulle ske, har jag naturligtvis icke. Herr statsrådet har förklarat, att regeringen icke går in för linjen, och under sådana förhållanden är det icke anledning att diskutera saken.

Överhuvud taget måste jag därför säga, att det svar, som jag nyss fått, tyvärr givit vid handen, att det icke synes finnas någon utsikt till att vår svenska jordfråga såsom en helhet, såsom någonting principiellt, kommer att omhändertagas av vår nuvarande regering, ett förhållande, som jag måste beklaga.

Herr statsrådet **Pettersson**: Herr förste vice talman! Det är ju givet, att jag såsom jordbruksminister har det allra största intresse för dessa jordfrågor. Det må förlåtas mig, om jag säger, att en talrik, självägande bondeklass i vårt land — en så talrik sådan som möjligt — är en livsfråga av så stor betydelse, att jag anser den viktigare än någon annan. Ifrån den synpunkten förstå nog herrarna, vilket avseende jag fäster vid dessa jordfrågor.

Interpellanten riktade sig mot det operonliga innehavet av Sveriges jord, och han sade, att allt mer och mer jord samlas på få händer, hos operonliga rättssubjekt såsom ägare. Jag undrar i alla fall, om det finns någon verklig grund för ett sådant påstående. Jag tror, att man kan säga, att utvecklingen går *icke* i riktning mot större latifundier och operonlig jordäganderätt utan snarare och ganska hastigt i en alldeles motsatt riktning. Vi veta ju, att staten för närvarande bedriver en ganska vidsträckt egnahemsverksamhet. Genom statens verksamhet i detta avseende upprättas för varje år omkring 2,500 jordbrukslägenheter och 1,500 bostadslägenheter. Dessutom säljer staten varje år från sina domäner mellan 300 och 400 jordbrukslägenheter. Vidare bedrivs av enskilda egnahemsbolag en sådan rörelse, och från enskilda personer och bolag säljas sådana egnahem i ganska stor utsträckning. Man torde väl således kunna säga, att varje år uppstå 4,000 à 5,000 nya jordbrukslägenheter under full äganderätt och kanske mellan 2,000 à 3,000 bostadslägenheter med dylik äganderätt. Varje år styckas en hel mängd stora gods till sådana lägenheter. Å andra sidan torde det icke kunna påvisas, att mindre gårdar köpas och sammanslås vare sig så, att de sammanslås med större gårdar, eller så, att flera mindre gårdar sammanslås till en större. Det förbjuder sig ju så att säga nästan självt, ty att försöka slå tillsammans egendomar på det sättet blir mångdubbelt dyrare än att köpa större egendomar och stycka.

Vad beträffar, att operonliga ägare och juridiska personer, d. v. s. bolag, skulle slå under sig allt större delar av Sveriges jord, hava vi ju, såsom interpellanten vet, en lag, som förbjuder bolag att förvärva jordegendom. Professor Reuterskiöld, som sitter i konstitutionsutskottet, har säkert varit i tillfälle att iakttaga, att denna lag handhaves på ett sådant sätt, att det endast är i ytterst sällsynta undantagsfall, som Kungl. Maj:t medger dispens från lagen. Det skall verkligen föreligga särskilt ömmande förhållanden eller att man kan påvisa, att det är ett stort allmänt intresse av att ett bolag får förvärva jordbruksfastighet, för att en sådan dispens skall meddelas. Jag tror, att jag kan säga detta, då jag varit med och behandlat sådana frågor nu under ett års tid. Sålunda: man kan nog säga, att utvecklingen för närvarande går i rätt riktning. Den går i Sverige från operonlig till personlig äganderätt med en rätt väsentlig ökning av lantbrukens antal för varje år av omkring 5,000 nya jordbrukslägenheter, vilket ju i alla fall ej är så synnerligen litet.

Jag kan också säga, att Sverige i närvarande stund är icke ett arrendatorernas utan ett jordägarnas land. Vi hava för närvarande i vårt land 428,000 brukningsdelar, och därav 99,691 arrenden, d. v. s. endast 23 % av Sveriges jordinnehav äro arrenden. Jag anser för min del, att det är en siffra, som visar att vi äro stadda i rätt riktning. För övrigt minskas för varje år denna procentsiffra av arrendatorer sakta men säkert. Att få bort arrendeinstitutionen vore väl heller inte önskvärt. En stor del av dessa arrendatorer, som finnas i Sverige, äro arrendatorer av publik jord, av kronans domäner, av ecklesiastiska boställen o. s. v. Det finns särskilt en stor klass arrendatorer, som man säkerligen aldrig skulle vilja vara av med, nämligen stärbhusens, för vilkas jordegendomar det måste finnas arrendatorer i ganska stor utsträckning. När föräldrarna börja bli gamla, utarrenderas ock-

Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)

Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)

så jorden till en eller annan av sönerna. Det är också en mycket stor arrendatorsklass. I det förhållandet, att det finns ett stort antal arrendatorer i vårt land, kan man sålunda icke se någonting olyckligt, för såvitt icke detta antal är oproportionerligt stort, och det är det säkerligen icke, då det icke uppgår till mera än 23 % av jordbruksinnehavarna.

Det vore naturligtvis önskvärt, om man kunde göra någonting för att påskynda en utveckling till full äganderätt i allt större utsträckning av landets jord, men jag har den uppfattningen, att i dessa jordfrågor är det icke lyckligt att alltför mycket påskynda utvecklingen. Där måste förhållandena utveckla sig organiskt. Det är visserligen lätt, tror jag, att få jord åtminstone för närvarande i huru stor utsträckning som helst, men det torde icke vara lika så lätt att få lämpligt folk att bruka jorden. Den jordhunger, som för närvarande finnes i vårt land, tror jag skall kunna tillfredsställas ganska lätt utan att man behöver taga till tvångsmedel för att tillfredsställa densamma.

Jag vill härmed icke hava sagt, att allt är bra som det är, utan det behövs nog åtskilliga ändringar, särskilt beträffande arrendelagstiftningen, men samtidigt vill jag framhålla, att det icke är så galet ställt, som interpellanten ville låta påskina, utan att vi i alla fall äro stadda i rätt riktning och på rätt väg.

Herr Nilsson, Petrus: Herr talman! Det synes vara av intresse att bibehålla den svenska jorden hos så många personliga ägare och brukare som möjligt och att hindra dess övergång från den personliga äganderättsformen till den operonliga, som för den ärade interpellanten varit anledningen att framställa denna interpellation. Han synes även anse, att denna fråga framför en juridisk-teknisk lagstiftningsfråga är en politisk fråga, och att man hellre än att tillgripa en nyskapande lagstiftning bör gå de partiella reformernas väg, vilket, som interpellanten säger, mera tilltalar det svenska kynnnet, och vartill även jag vill uttala min fulla anslutning. Men är nu jordfrågan en politisk fråga, så anser jag den i ännu högre grad vara en praktisk fråga. Ty huru viktigt det än är att ge möjlighet och skapa former för anskaffande av jordbruk till personer, som därför äro intresserade, så anser jag det ännu viktigare att det gives dem förutsättningar för att sedan kunna bedriva dessa jordbruk. Jag anser det således icke vara nog med juridiska former, om de ekonomiska förutsättningarna saknas. Ty »därest jordbrukets ekonomiska ställning undergräves och jordbruksbefolkningens intresse för sin yrkesutövning försvagas, är det uppenbarligen i längden icke möjligt att genom förbuds- eller koncessionslagar av vare sig det ena eller andra slaget förhindra jordbruksfastigheternas övergång i händerna på för jordbrukets rätta bedrivande mindre lämpliga ägare samt att förebygga jordbrukskulturens tillbakagång». Detta yttrades av två reservanter i jordkommissionen för ett år sedan, och yttrandet har sin fulla giltighet ännu i dag. Vad återigen beträffar de förslag, varpå den ärade interpellanten i sin interpellation givit anvisning, vågar vare sig jag eller — jag är säker därpå — en hel del av ledamöterna av det parti jag tillhör hoppas, att vägen är framkomlig. Den är alltför lösligt angiven. En s. k. lösning av jordfrågan rörande friköpnings- och återköpsrätt på det sätt, som angives i punkterna två och fyra i interpellationen, tror jag ej vore lycklig. Jag tror för min del, att man i huvudsak bör gå den väg, som vi hittills beträtt här i landet, nämligen den lugna utvecklingens väg, då det gäller att lösa dessa frågor och bereda folk, som därför äro lämpliga och intresserade, möjlighet att skaffa sig egna jordbruk. Härför behöva vi lagar som visa sig vara till praktiskt gagn och icke blott lagar på papperet.

Då jag, herr vice talman, velat ge uttryck åt denna min uppfattning, utan att för tillfället uttala mig för några särskilda vägar för lagstiftning i dessa frågor, så vill jag ytterligare betona, att jag anser det icke nog med koncessions-

lagar, förbudslagar eller återköpslagar, utan fastmer behövs det, såsom den ärade interpellanten vid ett tillfälle uttalade: en livgivande anda i det hela och icke blott lagens torra bokstav.

Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Jag ber att få säga, att jag är interpellanten tacksam, för att han tagit upp jordfrågan och att han även ur sin synpunkt lagt en så allvarlig vikt vid densamma.

Han har ju sett den ur konservativ synpunkt. Det är verkligen ett ord för dagen att framhålla, hurusom det dock var de *gamla* konservativa partierna som slutligen gävo vika i fråga om Norrlandslagstiftningen. På den tiden hölls stort plenum i denna kammare, under vilket man just från konservativt håll framhöll nödvändigheten att på lagstiftningsväg skydda den fria bondeklassen mot det överhandtagande industriella herraväldet. Sedan dess har det konservativa partiet — ämbetsmannaklassen och representanterna i övrigt för herremakten i denna kammare — allt mer industrialiserats, så att man icke vidare hör dessa toner med samma kraft från konservativt håll, som vi hörde dem från den gamla s. k. reaktionära första kammaren.

Det är nu en egendomlig slump, att alla de viktiga jordfrågorna skola hamna i justitiedepartementet och bliva föremål för juridisk omsorg. Det är också ett bevis på författningens bristfälligheter, och jag beklagar de olika justitieministrar, som komma dit och måste posera med en obeskrivlig kunskap om dessa saker. Därför fann jag också, att justitieministern Ekebergs anförande var helt teoretiskt hållet — med akademisk uppdelning: en, två, tre avdelningar. Men då han kom in på det praktiska, hade han inga nyheter att förkunna, utan måste då tillgripa just vad man alltid hört från de stora industribolagen i striderna om Norrlandsfrågorna.

Jag har visserligen litet svårt att sätta mig in i interpellantens interpellation. Den innehåller så mycket och är något krånglig, såsom han ju själv medgav. Jag simmar icke i mitt vanliga vatten, och jag vet icke, vad jag skall taga fasta på i interpellationen. Jag har i alla fall tillåtit mig dessa förberedande synpunkter. Det är emellertid ganska betecknande, att statsrådet Ekeberg nu liksom vid ett tidigare tillfälle väsentligen klamrat sig fast vid de frågor, som äro mest opolitiska för att komma ifrån de politiska eller — såsom vi ju också kalla dem — de sociala frågorna, och vill framhålla dem som särskilt viktiga, till exempel jorddelningslagstiftningen. Det är det mest brådskande, säger han, att man ser till, att de jordbruk, som bliva utstyckade, bliva riktiga och bra. Ja, vi hava haft en mängd jorddelningslagstiftningar. Statsrådet Wohlin vet det bäst, att man har bytt ut det ena mot det andra, men de s. k. sociala frågorna hava gått sin egen gång med egna vägar genom havet, oberoende av jorddelningslagstiftningen. I åtskilligt har den naturligtvis hjälpt, men man har nödgats mest begagna sig av andra utvägar, i den mån man velat sätta stopp för den ena eller den andra utvecklingen i skadlig riktning. Därför är det karakteristiskt — eller kanske det är ett förbiseende — då justitieministern icke alls dragit ut konsekvenserna av sitt förenämnda yttrande. Här pågå ju utstyckningar på ett oförnuftigt sätt utan avvaktan på den blivande lagstiftningen. Även när den kommer, blir den nog ej så bra som mången hoppas. Det beror helt och hållet på vem som skall tillämpa den. Ty lagarna må vara huru utsökta som helst. Om de som skola tillämpa dem, icke äro utsökta, bli även lagarna mycket dåliga. Nu fortgår emellertid en sådan utstyckning, och vi hava skogsägareförbundets stora erbjudande, som särskilt justitieministern burit på sina axlar och förevisat för ett folk, som undrat efter utvägar. Förslaget omfattar icke blott de ställen, där den norrländska ägostyckningslagen gäller, utan även andra landskap, i vilka det jämväl från andra håll fortgår ett oavlatligt avstyckningsarbete utan den omsorg, som justitieministern ville, att man genom den blivande

Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)

lagstiftningen, skulle ägna dessa saker. Nu har jordkommissionen föreslagit en provisorisk lag om att den norrländska ägostyckningslagen skulle provisoriskt utsträckas för att förekomma dessa vådor. Justitieministern, eller justitiedepartementet, jag vet icke vem, har dock icke ägnat en tanke åt att framlägga ett sådant förslag för riksdagen. Det är en praktisk fråga, som blir på det sättet åsidosatt av justitieministern trots hans förenämnda uttalande.

Nu har interpellanten särskilt betonat de industriella jordförvärven, och diskussionen har visat, att han gjorde rätt i detta även ur konservativ synpunkt — ur 1906 års förstakammarsynpunkt, kan jag gärna säga. Ty de båda statsrådets yttranden i dag gåvo vid handen, att den frågan undveks av dem så mycket som möjligt. De kommo knappast in på densamma utan gingo omkring den, ty tiden är industrialiserad i topparna mera än förut. Det är väl icke mer än rimligt, att man säger ifrån, att de stora industriella bolagen icke skola få lägga sig till med de gamla bondejordbruken och fortfarande bibehålla dem, om dessa jordbrukare vilja självständigt idka sitt yrke. För övrigt förhåller det sig på detta sätt: så snart det är statens jord som skall styckas, då duger bara full äganderätt, absolut endast full äganderätt. Även det nya förslaget om återköpsrätt skattar åt angelägenheten att alltid få tala om köp med äganderätt, då det gäller allmän jord. Men då det gäller de industriella bolagens arrendatorer, behövs icke alls den fulla äganderätten för att de skola befinna sig väl. Tvärtom höjes ett skri häremot, och vederbörande statsråd hava icke några kraftiga ord till sakens förmån utan tvärtom en hel del förevändningar för att undfly densamma.

Den siste talaren förordade i samma syfte den lugna utvecklingens väg. Ja, Jansson i Älglösa fick ju gå den lugna utvecklingens väg, eller hur! Ni blanda ihop vad som är lugn och icke lugn. De, som ha det tjuvtjockt, eller vad det kallas, under bolagens välde, de hava inga lugna dagar, och därför bör man bereda dem ett lugnt liv. Den lugna utveckling, som statsrådena och bondeförbundets talare ville hava, är en täckmantel över en mängd oro och bekymmer för arrendatorerna här i landet. Nej, tacka vet jag statsrådet Wohlins anförande första gången här i kammaren! Framför allt kräves, sade han, en frigörelse av de 70,000 arrendatorerna, utan pardon. Och på en gång ville han hava det genomfört, sade han mången gång i jordkommissionen. Jag väntar fortfarande på denna profetias uppfyllelse och frälsarens ankomst. Men så lät det icke på den siste talaren, hans partibroder, som absolut avböjde alla sådana tankar och även gav ett hugg åt interpellanten, som synes vara den ende praktiske politikern inom bondeförbundets krets i denna debatt.

Så sade jordbruksministern, att det icke finns någon, som ivrar mer än han för den fria bondeklassens bestånd. Men sedan illustrerade han detta påstående med att ställa sig oförstående för arrendatorernas frigörelse. Han erinrade, att arrendatorerna äro endast 23 procent av landets odlare. Bara 23 procent! Det har jordkommissionen ansett vara alldeles för mycket. Där ser man, huru olika synpunkterna äro. Men även huru statistiken kan missbrukas, när man tar stora genomsnitt för olika förhållanden. Då får man ofta siffror, som äro särdeles felaktiga. På detta sätt har man alltid försökt mota lagstiftningen emot bolagens jordförvärv. Man tar med slättbygderna såsom Östergötland, Västergötland och Skåne och på det sättet blir procentsiffran icke så stor. Men då det gäller trakter, där äganderätten icke är så utbredd, blir saken annorlunda. Det finns en mängd socknar, herr jordbruksminister, där hundra procent äro arrendatorer, och det är för dessa trakter som procentsiffran är för stor. Så räknade jordbruksministern upp kronans arrendatorer, arrendatorer av ecklesiastisk jord, storbhus o. s. v., men han glömde alldeles bort de industriella bolagens arrendatorer, som ju äro pudelns kärna i detta avseende. Herr jordbruksministern måtte i sitt sinne vara industrialiserad han också, jag kan icke se annat.

Nu finner herremakten förhinder också i bristen på lämpligt folk, och därför skola de arrendatorer, som gå och träla, icke få bli fria, ty de äro möjligen icke lämpliga för jordbruk. Men kan den siste talaren skaffa lämpligare folk än dem, som nu bruka jorden? Dessa äro i varje fall ofantligt mycket kompetentare än jordägarna. Vi måste nöja oss med dem som finnas och ej låta dem gå under oket i avvaktan på lämpligare personer, som skola övertaga dessa olyckliga personers jordbruk.

Herr justitieministern hade fått klart för sig — precis som bolagen alltid förmenat i alla sådana här frågor — att det räcker med den allmänna jorden. Han gick alldeles förbi de stora domänerna av enskild jord. Han gick förbi de trakter, i vilka det icke finnes någon allmän jord. Jag förstår icke vad justitieministern egentligen menar. Den statistik över riket, som man skall taga, bör tas sockenvis eller häradsvis eller skogsbygdsvis. Då får man fram sanningen. Jag undrar just: de jordlösa arrendatorer, som finnas i dessa socknar, som till större delen ägas av bolag, vad hava de för nytta av den allmänna jord, som finnes i andra delar av landet. De måste hava jord, där de bo och hava sina rötter och stöd i släktingar och vänner. Det sade vid ett tillfälle den värmländska folkopinionen enstämmigt i alla socknar. Framför allt där man har sina rötter och där man bor. Här framföres således också en sådan statistisk teori, varigenom man kommer till opraktiska slutsatser.

Ja, herr talman, jag har verkligen icke något mera att säga för tillfället.

Herr statsrådet **Ekeberg**: Den ärade interpellanten har gjort gällande, att av mitt interpellationssvar icke skulle framgå några ledande principer. Jag tillåter mig uttala den förhoppningen, att då interpellanten fått tillfälle att närmare taga del av mitt svar, han skall finna, att han misstagit sig. Jag har i svaret med tillräcklig tydlighet betonat vikten såväl av nya jordbruks bildande och deras lämpliga anpassning som av en lösning av frågan om den odlingsdugliga jordens bevarande åt jordbrukets verkliga idkare. Jag har också betonat de samhälleliga synpunkternas prevalens på ifrågavarande område. Att jag icke gav mig in på en närmare teoretisk analys av äganderättsbegreppet, tror jag nog att kammararens ärade ledamöter äro mig tacksamma för. Detta synes mig nämligen vara en fråga, som mer hör hemma på ett juristmöte än i en kammardebatt. Men jag har också tagit mig friheten att i motsats till den ärade interpellanten understryka den fråga, som herr Nilsson i Gränebo har be-tecknat såsom den praktiska, till vilken det vore av särskild vikt att taga hänsyn, nämligen sakens ekonomiska sida. Jag är nämligen fullt förvissad, att en nybildning av jordbruk, som icke vilar på en sund ekonomisk grund, icke kan bli till någon verklig välsignelse.

Den ärade interpellanten sade vidare, att min framställning vittnade om att jag på detta område icke ser skogen för bara träd. Jag skulle å min sida vilja likna interpellantens framställning vid ett program, vilket såsom enda program-punkt upptager det tusenåriga riket, utan att visa någon enda framkomlig väg för att nå detta mål. Det tusenåriga riket i herr Reuterskiölds version, det är »frågan om bästa sätten att bevara den svenska jorden åt så många svenska brukare som möjligt under den personliga äganderättens ansvar och å tillräckligt stora omåden».

För att nå detta mål bör man, säger herr Reuterskiöld, tills vidare åtminstone, slå in på tre vägar. Den första karakteriseras så, att lagstiftningen skall »sörja för att jord, vartill affärs- och industribolag förvärvat äganderätten, ovillkorligen skall, i den mån marken ej behöves för företaget som sådant och för egna hem, samt jordbruk därå kan drivas, när Kungl. Maj:t så anser

Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)

nödigt, friköpas efter grunder, som bestämmas med hänsyn till möjligheten att normalt upprätthålla jordbruket därstädes» o. s. v.

Jag vill understryka en sak, som kanske ganska lätt kan undgå uppmärksamheten, och det är det sätt, på vilket herr Reuterskiöld tänkt, att ersättningen skulle utgå i detta fall. Den, från vilken jorden tages, skall ha ersättning, icke efter vad jorden är värd för honom, utan efter vad den är värd för den, som förvärvar jorden, med hänsyn till det syfte, till vilket han skall använda den. Nå, det är en anmärkning mera i förbigående.

Men jag tillåter mig återkomma till herr Reuterskiölds andra sats, som herr Reuterskiöld själv med några ord nyss berörde, utan att dock — åtminstone för mig — kunna bringa klarhet i dess innebörd. Herr Reuterskiöld säger: »Men statens och samhällets intressen kräva, att även där sådant avtal icke kan ordnas, eller ens av någondera parten för tillfället önskas, jorden likväl genom det allmännas ingripande förvandlas till enskild personlig egendom». Vad är meningen med detta? Är meningen den, att om det sitter en arrendator på jorden, han skulle tvingas att köpa denna, vare sig han vill eller inte, och att, om han är fattig och inte kan köpa, han skulle köras bort och jorden tilläventyrs tillhandahållas någon, som har bättre om slantarna? Och om jorden icke är utarrenderad, om där icke sitter någon brukare, vad menas då med att jorden genom det allmännas ingripande skall förvandlas till enskild personlig egendom, vare sig vederbörande vill eller inte?

Den andra väg, herr Reuterskiöld pekade på här och som enligt min mening är ganska belysande för hur litet herr Reuterskiöld intresserar sig för de praktiska synpunkterna på denna fråga, det är den, som antydes i följande sats: »Anser herr statsrådet och regeringen möjligt och lämpligt att främja en dylik utveckling och att exempelvis i gällande lagstiftning rörande bolag införa bestämmelser angående skyldighet för industribolag, som förlägger sin verksamhet till landsbygden, att samtidigt åtminstone i viss utsträckning där anskaffa och tillhandahålla sina arbetare lämplig areal för egna hem?»

Det skulle vara av ett visst intresse att höra en liten smula närmare, vad detta innebär. Det är ju dock, mina herrar, på det sättet, att svårigheterna icke ligga i att uppställa vissa mera allmänt och obestämt formulerade satser och problem utan i arbetet på problemens lösande. Det kan vara ganska illustrerande för herr Reuterskiölds grepp på sistnämnda uppgift att något närmare undersöka just denna punkt.

Först kan jag invända, att om den här föreslagna regeln skulle gälla, skulle den föra med sig, att inga industriföretag bleve förlagda till landsbygden, ty om företagen på landet hade en skyldighet att förse arbetarna med egna hem, men sådan skyldighet icke föreläge i städerna, undvekes naturligtvis en förläggning, som medförde denna förpliktelse. Men om trots allt något bolag ville slå sig ned på landet, hur skulle det då gå? Hur skulle bolaget till en början få erforderlig jord? Skulle det få expropriera jord, kanske från bönderna, och då detta väl skett, men ingen arbetare ville köpa, vad skulle då ske? Skulle jorden tvingas på arbetarna? Meningen är — som det uttryckligen sägs — att arbetarna skulle ha jorden med äganderätt. Hur länge skulle jorden hållas tillgänglig för arbetarpersonalen? Hur skulle det gå, om arbetarstammen växlade, om en arbetare flyttade och en annan komme i stället? Skulle den, som flyttade, vara skyldig att sälja till sin efterträdare? Då vore det ju inte mycket bevänt med äganderätten. Och om han inte hade någon sådan plikt, hur skulle den nytillträdande få jord? Skulle bolaget återigen förvärva jord, genom expropriation eller eljest? För övrigt, även om man kunde lösa den frågan, hur skulle det ställa sig, om företaget en vacker dag inte bure sig utan det hela måste läggas ned? Vart skulle då alla dessa kostnader taga vägen, och vad skulle arbetarna ha för glädje av att sitta med sina små tomter eller

trädgårdar, sedan de inte längre hade utväg att försörja sig genom arbete vid den numera nedlagda fabriken?

Betänkligare än allt annat synes mig emellertid vara det olidliga tillstånd av ömsesidigt beroende, som skulle uppstå, ifall man ginge fram på denna väg. I egenkap av köpare vore arbetaren på allt sätt beroende av arbetsgivaren. Han skulle svårligen kunna flytta bort utan att göra förluster, ty han hade ej fri marknad för sin fastighet. Han skulle i viss mån vara i arbetsgivarens våld. Och på motsvarande sätt vore det med arbetsgivaren. Han skulle också bli på ett konstlat sätt bunden vid arbetaren. Han skulle svårligen kunna göra sig av med honom utan att se de kostnader, han nedlagt, mer eller mindre förspillda. Med sund insikt om alla dessa vanskligheter har man också inom egnahemsrörelsen just sökt undvika, vad herr Reuterskiöld här rekommenderar, nämligen upplåtelse på detta sätt från arbetsgivare till arbetare.

Den sista av herr Reuterskiöld anvisade vägen fram emot det angivna målet skulle åsyfta att motverka spekulation i fråga om fastigheter. I detta avseende rekommenderas bland annat följande: »En möjlighet vore, att om fastighet, tidigare än t. ex. två år efter dess förvärvande, ånyo frivilligt försålles, medgiva den, från vilken fastigheten genom köpet först förvärvats, rätt att återköpa densamma efter värdering, oberoende av senaste köpeskillingars storlek och utan befogenhet att genom försäljningskontrakt eller annat avtal avsäga sig denna rätt.»

Det undras mig till en början, om herr Reuterskiöld tänkt sig in i vilken olidlig oreda i fastighetsförhållandena, som därmed skulle uppstå. Hur skulle det t. ex. gå, om köparen utarrenderat fastigheten? Detta arrendeavtal måste givetvis då förfalla, ifall den man, som kunde fordra att få köpa fastigheten tillbaka, skulle kunna komma till sin rätt. För övrigt är den föreslagna lösningen, så vitt jag förstår, fullkomligt godtycklig. Den förste säljare, som faller inom tvåårsperioden, kan ju lika väl ha varit en jobbare, som på sin tid sålt för oskäligt pris och nu inom de två åren, om konjunkturerna blivit försämrade, kan köpa åter till vida lägre marknadspris, kanske ifrån en bonde, som nu sitter på fastigheten. Och hur skulle man kunna kontrollera frågan om tiden för alla de där köpehandlingarnas avfattande och mycket annat? Jag förstår, att herr Reuterskiöld icke är road av alla dessa frågor. Men å andra sidan må det vara tillåtet att ännu en gång understryka, att uppställandet av allmänna programpunkter inte är mycket värt, om man ej kan anvisa några utvägar att komma till rätta med dem. För min del har jag trott, att det skulle intressera om kanske inte herr Reuterskiöld så dock kammarens ärade ledamöter i övrigt att få höra vad det är regeringen verkligen vill, vilka förslag som äro under arbete, vilka praktiska vägar fram emot de där allmänna, i fjärran skymtande målen, som närmast skola beträdas, vilka frågor regeringen anser äga särskild aktualitet.

Jag skall inte längre taga herrarnas uppmärksamhet i anspråk. Jag skall endast tillägga några få ord till min ärade vän här strax bredvid, herr Lindhagen. Herr Lindhagen har konstaterat, att justitieministrarna äro sig tämligen lika. Jag skulle vilja svara, att jag kan konstatera, att herr Lindhagen också är sig tämligen lik. Jag har haft tillfälle att höra åtskilliga uttalanden av herr Lindhagen här i dessa jordfrågor, och jag måste säga, att i viss mån påminna de mig om något, som i den juridiska undervisningen kallas kollegier, d. v. s. små översikter, som komma tillbaka ständigt med ungefär liknande innehåll. Jag roade mig i dag på förmiddagen med att gå igenom en del äldre riksdagsprotokoll för att se, hur långt herr Lindhagen drev den där likställigheten, och jag fann då, att herr Lindhagen verkligen visat sig högst opartisk. Det är inte bara mig, som herr Lindhagen behandlar med — vad skall jag säga — en viss litet överlägsen välvilja, utan det blir ungefär på samma sätt, om

Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)

här sitter någon annan. På våren 1920 var dåvarande excellensen Branting interpellerad av herr Lindhagen, och bland åtskilligt mer eller mindre sötsurt, som herr Lindhagen yttrade i den debatten, så vad fann jag i själva slutklämmen, om inte precis samma fras, som jag blev undfägnad med, då jag första gången hade nöjet att växla ord med herr Lindhagen i denna fråga. Herr Lindhagen yttrade till herr Branting under hänvisning till en tidigare debatt i samma ämne: »Men även vid det föregående tillfället riktades av mig en interpellation till dåvarande statsministern von Otter av samma anledning som nu. Det var vid riksdagen 1902. Statsministern svarade avböjande. Jag replikerade litet temperamentsfullt eller entusiastiskt, hur man vill kalla det, och slöt med följande ord: 'Inga pengar, ingen regering, ingen makt i världen skall kunna förhindra, att land bygges med lag, som framsprungit av kärlek till folket och icke av juristeri.» Ja, det är helt visst mycket vackra ord och helt visst också mycket ärligt menade. Men den sammanställning, som jag gjort, kanske föranleder en och annan till den reflexionen, att också strävandena från regeringsbanken kunna vara lika ärliga, vem som än sitter här.

Herr Lindhagen är den ledande kraften i en förening för humanistisk politik, vars verksamhet jag en liten smula har följt. Jag har ibland undrat, vad innebörden är i den där föreningens syften. Skulle man inte möjligen, ifall det nu inte står på programmet, kunna utvidga föreningens program till att innefatta också en strävan, ett försök att bättre förstå varandra i sådana här frågor, inte bara herr Lindhagen och jag, utan vi litet var? Jag tror, att herr Lindhagen en gång sagt, att sedan väl en fråga vunnit aktualitet, så har den för honom inte längre samma charm. Det är möjligt, att jag citerar oriktigt, men någonting i den vägen var det. Herr Lindhagen, som är nog lycklig att få hålla till där uppe i de blå framtidsrymderna, borde en och annan gång också ägna en vänlig tanke åt oss stackars jordbundna arbetsträlar, som få gå här nere på marken och slava och efter bästa förmåga arbeta för mål, som kanske innerst äro allas våra.

Herr Reuterskiöld: Endast ett par ord. Herr statsrådet har nyss sagt, att man skall försöka förstå varandra, och jag har också samma princip. Det förefaller mig synnerligen önskvärt, att man söker förstå varandra. Herr statsrådet har därvid också talat om att det svar, som lämnades på min interpellation, vid närmare studium sannolikt skall ge mig vid handen, att det innehåller många goda och ledande principer, och jag skall med stort nöje taga del av det, då det kommer i tryck, så att jag kan närmare studera det. Det är ju möjligt, att så är fallet, och jag skall efter bästa förmåga söka få reda på dessa principer.

Men då herr statsrådet säger, att i dessa principer ingår, att regeringen skall ha och har uppmärksamheten riktad på frågan om bolagens jordförvärv, tror jag vi redan äro inne på ganska olika tankebanor. För mig är det inte frågan om deras jordförvärv, som är det väsentliga, det ber jag få upprepa, utan frågan om ett upphävande överhuvud taget av deras innehav av annan jord än som behöves för den industriella verksamheten.

Herr statsrådet säger, att här äro så många praktiska frågor, som regeringen tagit hand om, att han försökt svara vad regeringen sökt göra i dessa frågor och att det ändå är det viktigaste. Ja, mina herrar, det är otvivelaktigt synnerligen viktiga frågor, men det är just sådana frågor, som varje regering, vilken som än sitter, är nästan alldeles nödsakad att taga hand om och sannolikt också kommer att taga hand om. Och i dessa frågor är det mindre regeringen, som bestämmer utgången, än de krafter inom administrationen, som utarbeta de nödiga lagförslagen och bringa dem i tillämpning på dessa speciella fall.

Men utöver detta är det någonting mera, jag ville ha, och det är på det, jag här velat rikta uppmärksamheten. Då säger statsrådet, att mitt program har

endast en punkt: det tusenåriga riket, och icke visar några vägar dit. Jag tror inte alls, att jag visat på det tusenåriga riket. Jag har hållit mig till det Sveriges rike, som nu finnes, och endast pekat på en enda riktpunkt, som jag trodde vara tämligen gemensam i princip för alla. Att jag inte visat några vägar dit, ja det kan man ju visserligen med ett visst fog säga, men det har inte jag haft anledning att nu göra. Jag har endast velat fråga, vad regeringen, som bör visa vägen, i det fallet har för mening, och därvid rikta regeringens uppmärksamhet på vissa punkter, på vilka jag ju här fått ett och annat svar.

Herr statsrådet säger, att då man sätter upp mål, skall man också visa vägar dit. Jag undrar hur det förhåller sig eljest med den saken i praktiken t. o. m. hos regeringen. När det gällde en fråga, som vi alla nu sysselsatt oss med rätt länge, försvarsfrågan, då synes regeringen liksom de flesta andra blott dekretera: »Den och den kostnaden skall försvaret draga; hur vi skola komma dit, det lämna vi åt de sakkunniga helt och hållet.» Och så är det även här. Det kan ju tillåtas en enskild man att åtminstone säga: »Det och det målet synes mig värt att sträva efter, och det vore önskvärt, att regeringen också riktade sin uppmärksamhet på det och sökte vägar dit om den kan.» Om den då finner, att de vägar, jag riktat uppmärksamheten på, icke anses lämpliga, ja då är det dess sak att söka ut andra, i fall den är ense om målet. Det blir sedan en annan fråga, om de visa sig bättre.

Jag skall inte gå in på detaljfrågor. Jag vill endast påpeka, att då herr statsrådet talade om att den värdering, som jag vidrört, skulle ske efter förvärvarens intresse och inte efter dens, som skulle förlora jorden, är detta inte en alldeles riktig tolkning. Jag menar, att den värdering, man här skall lägga till grund, inte får vara det uppdrivna värde, jorden kan ha fått genom försäljning efter försäljning, genom uppdreven taxering och dylikt, oavsett vad den i själva verket kan ge för avkastning och vilka kostnader den kan bära. Men det är inte förvärvarens intresse utan ett objektivt samhällsintresse, att jorden icke skall förvärfvas av enskilda till högre belopp än att de kunna få den avkastning av jorden, som behöves, genom ordentligt, rationellt brukande. Detta sammanhänger med spørsmålet om jordens taxering och alla de fakta, som där spela in. Jag tror för min del — och jag har berört den frågan i sista punkten angående jobberiet i jord — att det överhuvud taget är alldeles nödvändigt, att man här fäster avseende vid det, som, politiskt sett, efter mitt förmenande är det väsentliga. Åtskilligt mera vore att erinra mot herr statsrådets tolkningar och invändningar, vilka icke äro hållbara, men då ingen förhoppning finnes, att regeringen skulle därav påverkas i sin vilja att icke taga ledningen, torde det icke nu vara behöfligt eller lämpligt.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet betonade med synnerlig skärpa, att här en stark utveckling ägt rum i den riktning, att de små jordägarna ökats i antal och arrendatorerna minskats, och att han anser den utvecklingen sund och god. Jag vill erkänna detta och har ingenting att erinra däremot, och jag tror, att det har varit behöfligt att påpeka det. Däremot erinrade herr statsrådet inte alls om att genom tillväxten av dessa många innehav, samtidigt som det föreligger en samling på några få händer av opersonlig natur, motsättningen mellan dessa två slag av jordägare skärpes. Det finns ett på sin tid mycket omtalat förvärv av Gimobolaget i Uppland. Det ligger ju inte i Norrland utan här nere mitt i hjärtat av Sverige. Det synes mig att genom detta förvärv liksom genom många andra skärpes motsättningen mellan opersonligt jordinnehav hos ett fåtal jordinnehavare, ehuru dessa icke alls växa i antal så som de andra. Men då de små jordägarna växa i antal, blir motsatsförhållandet ännu skarpare, i synnerhet om man betänker, att dessa industriella företag med jordbruksfastigheter som bihang finansieras på ett sätt som gör dem beroende också av helt andra institut.

*Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)*

Ang. vissa
jordfrågor.
(Forts.)

Det förefaller mig, som om däri ligger i grund och botten själva kärnpunkten: hur skall den regering, som har den politiska ledningen om hand, styra och ställa för att motverka, att detta motsatsförhållande skärpes och till sist brister?

Herr Lindhagen: Herr justitieministern fick ju tillfälle att vidlyftigt gå ifrån sakens kärna i de frågor, vi debatterat, och man fick inte höra ett ord ifrån honom om hur han tänkt sig ödena för arrendatorsklassen under de industriella bolagen, för de jordbruk, som nu utstyckas m. m. Han kom in på humanistiska förbundet och min charm och en del andra sådana periferiska ämnen, som man alltid kommer in på, då man söker undvika det väsentliga.

Vad nu min charm angår, var det helt enkelt på det sättet, att en tidningsman frågade mig, varför jag hade så många yttranden i många frågor, och då sade jag, att det finns tiotusen saker, som äro försummade, och att jag intresserade mig särskilt för försummade saker. När de så genom tidsförhållandena bli aktuella, börja andra syssla med dem, så att då behöver jag inte göra det längre utan kan ta upp en annan sak. Därav följer, att jag måste begära ordet så många gånger i åsidosatta frågor. Detta var visserligen ett uttalande till en tidningsman, men det ligger något i det i alla fall.

Vad den humanistiska politiken angår, så kommer jag inte att avstå från att föra krig på tusen fronter och ge breda hugg åt alla sidor. ty den humanistiska politiken betyder att vara human mot dem, som äro undertryckta, inte att vara human mot justitieministrar. Det är en missuppfattning av denna politiks innebörd, som kommit till uttryck i justitieministerns yttrande. Jag vill vara human mot Jansson i Älglösa, inte mot herr justitieministern, då han utsätter arrendatorerna för ett dylikt behandlingssätt. Det senare går inte samtidigt för sig, livet måste ha sin gång. Där går sålunda vår humanitet i olika riktningar.

Jag har aldrig sagt, att alla justitieministrar äro lika. Hur skulle de kunna vara det, då de äro så olika? Jag förstår inte justitieministern riktigt. Men jag menar, att det är underligt, att de sociala jordfrågorna alltid skola ligga hos justitiedepartementet, och jag tycker det är synd om justitieministrarna, som nödvändigt skola hastigt tillägna sig en åskådning, som man inte kan få annat än genom att genomleva frågan mycket länge. Men jag har också en gång sagt, att det är för väl, att det åtminstone är herr Ekeberg, som sitter på taburetten, ty då kan man alltid räkna på något. Värre hade det varit, om det varit någon annan, som jag förr har namngivit men inte nu skall nämna.

Men låtom oss återgå till justitieministerns eget problem: arbetet på frågans lösning. Då vill jag fästa uppmärksamheten på att för lösning av problemet behövas verktyg och i vår tid behövas kraftiga hävstänger, för att det skall bli någonting av. Däri skilja vi oss. Justitieministern kommer med sin välvilja utan tillräcklig handling och jag med min brist på humanism gentemot en så beskaffad välvilja.

Det är förlåtligt, att då man ser, hur allting glider tillbaka, hur alla dessa jordfolkets bemödanden att emot det övre samhällets stora förskansningar skaffa sig utväg och luft brytas som en skummande våg mot klipporna och falla ned i tidshavet igen, blir man förtvivlad och upprörd. Under årtionden kommer man inte ur fläcken, och då man slutligen fått Sisyfusstenen ett stycke mot topparna, så rullar den ögonblickligen ned igen bara genom ett maktspråk av en välvillig justitieminister.

Herr statsrådet *Clason* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 216, angående bidrag till Nationernas förbunds hjälpverksamhet till lindrande av hungersnöden i Norra Albanien.

Ordet lämnades nu till herr **Lindhagen**, som yttrade: På grund av timade tilldragelser och då enligt min uppfattning viktiga utrikespolitiska angelägenheter äro även folkliga angelägenheter och ej böra uteslutande förbehållas en sekret politik av regeringar och enskilda av dem privilegierade sammanslutningar, får jag hemställa om kammarens tillstånd att få till utrikesministern framställa följande frågor:

Anhållan att få framställa interpellation ang. åtgärder till nationalitetsprincipens upprätthållande.

1:o) Har regeringen med bekymmer allvarligt bemärkt, att icke blott en del preussiska tidningar utan även den tyska inrikesministern och styresmän för Schleswig-Holstein offentligt uttalat sig för en tysk aktion för att återtaga Sönderjylland från Danmark och sålunda åter införliva dess övervägande danska befolkning med ett främmande rike?

2:o) Kan det förväntas, att även den svenska regeringen lämpligen erinrar om detta avsteg från framtidens folkprogram för freden samt, med tillbörlig hänsyn åt båda hållen, söker medla för avvärjande av dylikt hot mot de skandinaviska nationaliteternas självbestämmanderätt och folkens självbestämmanderätt överhuvud taget såsom oundgänglig grundval för en världsorganisation av freden?

I detta sammanhang tillåter jag mig lämpligen anhålla om kammarens tillstånd att få till utrikesministern rikta jämväl följande kompletterande spörsmål:

3:o) Kan det förväntas, att sedan nationalitetsfrågan numera för första gången blivit i grova drag löst inom Europa, regeringen jämväl i andra fall, än ovan sägs, i sin mån verkar för nationalitetsprincipens upprätthållande och ytterligare fullkomnande genom rimliga gränsregleringar eller, där så ej kan ske, nationella minoritetens behöriga skyddande? Eller, med andra ord, är regeringen sinnad icke minst i vårt eget intresse inslä på en något aktivare politik än då regeringen — på hemställan av kommittén för frågor om nationernas förbund under den nuvarande statsministerns ordförandeskap — den 29 augusti 1921 lämnade utan avseende riksdagens skrivelse samma år om svenskt initiativ till att rättsgrundsatsen om nationernas självbestämmanderätt måtte bli antagen till internationell lag?

Denna anhållan blev på begäran bordlagd.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 22 och 23, statsutskottets utlåtanden nr 54—56, första lagutskottets utlåtanden nr 26—28 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 14—16, 18 och 19.

Herr **andre vice talmannen** erhöi på begäran ordet och anförde: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att första lagutskottets utlåtande nr 26, med förslag till lag angående fartygs bemanning m. m., och samma utskotts utlåtande nr 27, angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående rättsskydd för alster av konsthantverk och konstindustri, måtte i nu nämnd ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på listan för morgondagens sammanträde, och därjämte, att konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om grundlagsändringar beträffande ordningen för samarbete mellan regering och riksdag i utrikespolitiska angelägenheter, och samma utskotts utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 13 regeringsformen, måtte uppföras på listan för lördagens plenum.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 216.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av kostnaderna för anskaffande av valkuvert m. m.;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ortopediska institutet;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som äro eller kunna vardas för kronans räkning inmutade m. m.;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för bergmästaren Carl Oscar Norelius att övergå å den för bergsstaten nu gällande avlöningsstaten; samt

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande i vissa fall av kronans rätt till danaarv.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,37 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.